

*А.Колодний** (м. Київ)

ПРОБЛЕМИ РЕЛІГІЄЗНАВЧОЇ НАУКИ І ОСВІТИ

Останнім часом все частіше на шпальтах газет і на телепередачах з'являються представники релігієзнавчої науки. А водночас поруч з процесом входження вищої школи України в Болонську систему освіти постало питання подальшої долі релігієзнавства як навчальної дисципліни. Як обов'язкового курсу релігієзнавства вже не буде. Запропоновано декілька релігієзнавчих тем включити до обов'язкового курсу з філософії, а сам предмет виставити на вільний вибір студентів поруч з іншими суспільними і гуманітарними дисциплінами. Що стосується першого, то тут, зрозуміло, двома галопно прочитаними темами, скажімо «Релігія як духовне і суспільне явище» і «Релігія і Церква в Україні та сучасному світі», весь змістовний обсяг релігієзнавчої дисципліни подати не можна. Як тут бути? В деяких вузах ректорат своїм рішенням залишає курс релігієзнавства як обов'язковий. Це вже залежить від того авторитету, який мав у вузі цей предмет і його викладач. Треба водночас думати і про позалекційні релігієзнавчі навчальні заходи. То ж гадаю, що доля курсу тепер всеціло в руках талановитості його викладача: зуміє він інформативно і науково зацікавити студента – курс буде читатися як вибіркова дисципліна, не зможе зацікавити із-за нудотного і поверхового викладання – його в навчальних планах не буде. Відтак кожний, хто причетний до викладацької роботи із релігієзнавства, має добре попрацювати над змістом лекцій з курсу, щоб зробити останній бажаним для студентів. Гадаю, що в цьому йому велику допомогу може надати наш часопис «Релігійна панорама». Щомісяця з нього можна черпати (і зацікавити цим) свіжу інформацію про релігійне життя в світі і в Україні, про багатоманіття конфесій, актуальні проблеми їх буття.

Звичайно, можна давати певні знання про релігію і в інших навчальних курсах, але специфіка релігієзнавства саме в тому й полягає, що воно вивчає релігію не в цілому, а як ціле, в органічній сукупності всіх її складових і функцій. Релігія постає для нього не як статичне, а як динамічне явище.

* Колодний А.М. – Заслужений діяч науки України, доктор філософських наук, професор, керівник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, президент Української Асоціації релігієзнавців.

Предметом релігієзнавства є функціонуюча релігія, а це функціонування відбувається через взаємодію і взаємовпливи всіх її складових.

Проте мусимо визнати, що те релігієзнавство, яке викладається в українських вузах, є скоріше конфесійно-інформативним, ніж, власне, науковим. Одні й ті ж положення з приводу феномену релігії, її структури і функцій, історії і конфесійних визначеностей, якими оперували свого часу викладачі з курсу наукового атеїзму, повторюються нині в курсі з релігієзнавства, але лише інформативно, без опійних оцінок. Структура курсу з релігієзнавства майже повторює структуру курсу з наукового атеїзму, хіба що замість тем «Релігія і наука», «Релігія і мораль», «Релігія і мистецтво» та деяких інших з'явилося більше тем з історії релігії, тем про її конфесійні різновиди. В останньому ми так здрібнилися, що «зайшли» в релігії давньої Індії, Китаю, Єгипту, Месопотамії, Греції, а сьогодення релігії і конфесій розглядаємо нашвидку і з якимсь острахом, а тим більше уникаємо тем про функціональну природу релігії на суспільному та індивідуальному рівні її буття. Більше того, є у нас ще релігієзнавці, які пережовують те, що говорили про релігію науковці XIX століття або ж що говорять про неї нинішні наші колеги на Заході, хоч на перевірку виявляється, що останні безпосередньо навіть не спілкуються з носіями релігійних традицій, витворюють лише якісь свої умоглядні їх конструкти. А це тому, що сьогоденні викладачі релігієзнавства мають поверхові знання феномену релігії, особливостей її функціонування за умов постмодерну. Ті списки літератури, які вони подають у нашвидку видрукуваних ними поверхових підручниках з курсу, свідчать про те, що їх автори навіть не знають про наявність біля 300 монографічних, брошурних, збірникових і журнальних видруків Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ за останнє десятиріччя, праці науковців з деяких вузів, не беруть участь в тих чисельних наукових конференціях, зустрічах з релігійними діячами, які проводяться не лише в Києві, а при нашій участі і в обласних містах країни.

Ми не можемо закривати очі на те, що нашому релігієзнавству притаманні не лише здобутки, а й вияви кризи, які виражаються, на мою думку, в наступному.

1. Наявне відмежування релігієзнавства як науки від релігієзнавства як навчальної дисципліни, а відтак тематична й змістовна закостеніння останнього.
2. Сформувалася якась певна непорушна окресленість (завершеність) дисциплінарного і тематичного поля релігієзнавства, яка є запозиченою в своїй структурній основі із колишнього наукового атеїзму.
3. Має місце певна заангажованість дослідників і педагогів на християнстві й перенесення його особливостей як релігії на весь релігійний феномен, на всі конфесійні вияви релігійності.
4. Релігієзнавство розвивається як наука-в-собі, бо ж, замість вивчення реальних процесів релігійного життя, дослідники копірсаються

(частіше лише за допомогою Інтернету) в думках і судженнях своїх колег минулих століть і сьогодення. Релігієзнавство постає відтак загнаним в глухий кут ізоляції від практичної релігійної дійсності, своєрідною релігієзнавчою маніловщиною.

5. У релігієзнавчу освітню сферу в останні роки прийшло багато тих, хто не має належної освіти з фаху, а відтак вони часто лише дискредитують і знецінюють релігієзнавство як науку і навчальну дисципліну.
6. Українське релігієзнавство має визнані здобутки в дослідженнях з історії, політології та етнології релігії, християнської конфесіології, проблем суспільного буття релігії. Водночас відсутні наукові розробки з філософії і феноменології релігії, з історіософії, культурології, соціології, етикології і психології релігії. А між тим без усього цього комплексу релігієзнавчих дисциплін ми не матимемо всієї повноти релігієзнавства як гуманітарної науки, без викладання означених навчальних дисциплін на факультетах релігієзнавчої спеціалізації освіта буде неповною, половинчастою, а то й поверховою.

Враховуючи той факт, що в Україні нині фактично є одна академічна установа з фаху – Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ, яка не може своїм штатом охопити всі актуальні проблеми нашої науки, ми прагнутимемо вирішити питання забезпечення дисциплінарної і тематичної повноти релігієзнавчих досліджень через кооперацію наукової роботи шляхом створення при УАР тематичних дослідницьких груп із включенням до складу кожної з них науковців з різних наукових та освітніх установ країни. Будуть, скажімо, наукові тематичні групи з дослідження феномену релігії, християнства, східних релігій, мусульманства, сучасної містики, НРТ та ін. Нині ми формуємо такі групи з написання книг «Історія релігієзнавчої думки України» та «Історія богословської думки України». Водночас Відділення релігієзнавства пропонує свої послуги факультетам релігієзнавчої спеціалізації з прочитання низки релігієзнавчих спецкурсів, що дасть можливість їм давати через навчальні плани цілісний спектр релігієзнавчих дисциплін.

До послуг науковців і викладачів релігієзнавчих курсів при Відділенні функціонує своя бібліотека новітньої релігієзнавчої і релігійної літератури, зал періодики, до якого надходить біля 80 релігійних газет і часописів з України і Росії.

Відтак доля релігієзнавства в руках науковців і викладачів фаху. Сподіватися на те, що її вирішуватиме хтось інший, даремно. Ми маємо формувати в себе і в студентів нашої спеціалізації релігієзнавчий патріотизм.